

Inspektion av Kriminalvården, häktet Karlskrona, den 27 augusti 2013

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura genomförde tf. enhetschefen Gunilla Bergerén tillsammans med föredragandena Elisabeth Sjöblom och Lars Olsson en oanmäld inspektion av Kriminalvården, häktet Karlskrona, den 27 augusti 2013. Dagen efter inspektionen genomfördes en inspektion av Polismyndigheten i Blekinge län, arresten Karlskrona (dnr 4111-2013).

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes med att verksamheten i häktet presenterades av kriminalvårdsinspektören Stefan Nilsson. Därefter förevisades häktets lokaler vid en rundvandring och samtal fördes med intagna och personal. En översiktlig granskning av handlingar genomfördes. Inspektionen avslutades med en genomgång av iakttagelserna med kriminalvårdschefen Jonni Karlberg och Stefan Nilsson.

Iakttagelser m.m. under inspektionen

Organisation m.m.

Häktet i Karlskrona byggdes 1992 och är samlokaliserat med polisen i centrala Karlskrona. Häktet har 23 platser på ett våningsplan, i en lång korridor. Häktet har tidigare tagit emot häktade såväl med som utan restriktioner. Inför sommaren 2013 och under pågående renovering av häktet Malmö tar häktet Karlskrona, sedan april, endast emot häktade med restriktioner. Häktet Malmö beräknas preliminärt vara färdigställt 2015. Häktesplatser för intagna som får vistas i gemensamhet finns i häktena Trelleborg, Helsingborg och Ystad. Även kriminalvårdsanstalten Kirseberg har tillfälliga häktesplatser under renoveringen av häktet Malmö.

Häktets upptagningsområde är Blekinge och Skåne län. Det förekommer även att intagna från andra delar av landet placeras i häktet Karlskrona och även att anhållna placeras i häktets lokaler. Vid inspektionstillfället var 14 personer intagna i

häktet vilket enligt häktespersonalen är att anse som ett lågt antal. Sex intagna var belagda med restriktioner. Enligt Kriminalvårdens statistik har beläggningsgraden t.o.m. augusti 2013 varierat mellan 60 och 89 procent.

Det är ovanlig med våld och/eller hot riktat mot personal. Under 2012 och 2013 rapporterades elva incidenter vid häktet varav två var självskaadehandlingar. Inga självmord har förekommit sedan 1998.

Maten tas in från Försvarmaktens kök i Karlskrona.

Bemanning och bemötande

I häktet tjänstgör drygt 20 personer, varav 17 kriminalvårdare. Det finns två samordnare, som fram till den 30 september 2013 även innehåft funktionen som vakthavande befäl. Tre funktioner som vakthavande befäl har nyinrättats och tillsatts från och med den 1 oktober. En särskild ungdomshandläggare finns för ungdomar under 21 år. Nattetid tjänstgör två kriminalvårdare, varav en är vilande. Det finns även ett vakthavande befäl i beredskap.

Medelåldern på kriminalvårdarna är hög och personalomsättningen är låg. Cirka 60 procent av kriminalvårdarna är män. Merparten av dem bär expanderbar batong (ASP-batong) och flera bär även OC-spray. Några vikarier som har genomgått Kriminalvårdens grundutbildning bär spray och batong medan övriga vikarier är obehäpnade. Alla kriminalvårdare bär larm. Enligt häktet har varken batong eller spray använts i verksamheten på många år.

Det förekommer ensamarbete på häktet. Om dörren till ett bostadsrum öppnas av en ensam kriminalvårdare övervakas detta från centralvakten via tv-monitor, men oftast finns en annan kriminalvårdare i korridoren. Bostadsrummen ska normalt inte öppnas nattetid. Centralvakten är bemannad dygnet runt.

Det framkom inga uppgifter om att intagna på häktet utsatts för våld eller övergrepp.

Inskrivning och information till intagna

Häktet och polisen är samlokaliserade och intagna som häktats och som varit placerade i polisens arrestlokaler hämtas av Kriminalvårdens personal via hiss för inskrivning. I nära anslutning till hissen finns ett kameraövervakat utrymme som används vid inskrivning. Inskrivningen genomförs av två kriminalvårdare. De intagna får duscha och byta om till häktets kläder. Det finns ett omklädningsrum, som inte är kameraövervakat, och det är tillåtet att bära egna kläder. En översiktlig muntlig information ges om regler och rutiner enligt en särskild checklista och suicidscreening genomförs. I varje bostadsrum finns skriftlig information på svenska om regler och rutiner. Det är vanligt att telefontolk används vid inskrivningen av personer som inte förstår svenska.

Bostadsrum och andra utrymmen

Bostadsrummen har föreskriven standardutrustning och en toalett som den intagna själv kan spola. Toaletten saknar dörr. Intagna utan restriktioner kan själva reglera persiennerna i bostadsrummet. Dusch finns i korridoren. Två bostadsrum är avsedda för kvinnor och har dusch. Utrustning i dessa rum är likvärdig med övriga bostadsrum. Dubbelbeläggning av bostadsrum förekommer inte.

Ett av bostadsrummen används som sjukrum och är utrustat med bl.a. sjukhussäng. Intagna med funktionshandikapp placeras i detta rum. Vidare finns en väntcell där intagna kan placeras i avvaktan på ett ordinarie bostadsrum. Cellen används ytterst sällan och endast under kortare tid. Utrustningen består av väggfast brits, bord, stol och tv. Toalett saknas.

Det finns en särskild observationscell med spännbädd och toalett. Cellen är kameraövervakad och tillsynen sker från korridoren eller genom att personal uppehåller sig i cellen. Bältesläggningar registreras i Kriminalvårdens incidentrapporterings-system. Under 2013 har en intagen bälteslagts.

En intagen som varit häktad i drygt två månader ansåg att det var nedbrytande att det kom in mycket litet dagsljus i bostadsrummet. Han var belagd med restriktioner och kunde inte själv reglera ljusinflödet i bostadsrummet. En annan intagen med restriktioner klagade på att han inte kunde se ut på grund av att persiennerna var riktade uppåt. Han framförde också att bostadsrummet och promenadgårdarna var smutsiga och ventilationen undermålig.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Häktet har fem promenadgårdar på cirka 20 kvadratmeter varav två är avsedda för intagna med restriktioner. På samtliga promenadgårdar är taket delvis täckt av stål-galler och med skydd mot nederbörd. Väggarna är klädda med trä och tre promenadgårdar har fönster av säkerhetsglas, med mindre öppningar för friskluftsinsläpp. Öppningarna i fönstren ger en utomhuskänsla och den intagna kan se ut över omgivningarna. I restriktionspromenadgårdarna är fönstren försedda med fast monterade och vinklade metallblad vilket medför att det inte går att se ut. Även dessa promenadgårdar gav ett förhållandevis luftigt intryck genom ljusinsläppet från gallertaket.

Alla intagna erbjuds en timmes daglig utomhusvistelse på promenadgård. Det är tillåtet att röka under vistelse på promenadgården med undantag för ungdomar under 18 år.

Gemensamhet och samsittning

I denna del antecknas inledningsvis följande. I häkteslagen 2 kap. 5 § (2010:611) återfinns huvudregeln att en intagen ska ges möjlighet att vistas tillsammans med andra intagna under dagtid s.k. gemensamhet. I Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för häkte (KVS 2011:2), återfinns ett allmänt råd till bestämmelsen. Det lyder:

Så kallad samsittning, dvs. att en intagen under viss tid på dagtid vistas tillsammans med någon annan eller andra intagna i ett bostadsrum, utgör inte gemensamhet om samsittning endast kan erbjudas med en annan intagen. Om gemensamhet inte är möjlig bör övervägas om samsittning kan erbjudas för att undvika att en intagen måste vistas helt ensam.

Samsittning mellan en man och en kvinna bör endast vara aktuell om de är närstående.

Som framgår ovan är samsittning en isoleringsbrytande åtgärd som kan vara aktuell för såväl intagna med restriktioner som intagna utan restriktioner. Av häktets rutinblad, ”Lokala rutiner vid häktet Karlskrona”, som delas ut till alla intagna, framgår endast vad som gäller för samsittning för de som får vistas i gemensamhet.

Av inhämtade uppgifter från Kriminalvårdens ”Gemensamhetsmätning 201305” framgår bl.a. följande. Häktena delas upp i fyra kategorier enligt följande. (1) Gemensamhetshäkte Typ A, (2) Gemensamhetsavdelning Typ B, (3) Mixad häktesavdelning Typ C och (4) Restriktionsavdelning Typ D. Till kategori 1 hör häkten där alla intagna kan vistas i gemensamhet under anstaltsliknande förhållanden. Målet för dessa häkten är minst åtta timmar per dag i gemensamhet inklusive promenadtid. Till kategori 2 hör häkten där det går att avgränsa en hel avdelning där alla intagna kan vistas i gemensamhet. Målet för dessa avdelningar är fem timmar i gemensamhet per dag inklusive promenadtid. Till kategori 3 hör häktesavdelningar där det finns både häktade med och utan restriktioner. Målet för häktade utan restriktioner är gemensamhet tre timmar per dag, inklusive promenad, och för häktade med restriktioner är målet att de ska vara utanför bostadsrummet två timmar per dag, inklusive promenad. Till kategori 4 hör häktesavdelningar som endast har platser för häktade med restriktioner. Målet för häktade på dessa platser är att de ska få vistas utanför bostadsrummet under minst två timmar per dag, inklusive promenad.

Vid tiden för mätningen fanns det i häktet Karlskrona platser i kategori 3. Av mätningen framgick att häktet uppnådde målet beträffande kvinnor med restriktioner, men inte beträffande män varken med eller utan restriktioner.

Intagna framförde att de inte fått information om samsittning. Häktet uppgav att man har varit dålig på att informera intagna med restriktioner om möjligheten till samsittning. Detta kommer man att ändra på till hösten 2013 i samband med en organisationsförändring. Enligt personal är samsittning relativt vanligt bland intagna utan restriktioner.

Isoleringsbrytande åtgärder, sysselsättning och aktiviteter

Häktet besöks av en präst från svenska kyrkan. Vidare finns en uppsökare från frivården som träffar alla intagna. Det finns inga utpekade kontaktpersoner bland häktespersonalen. Intagna kan vända sig till all personal för samtal.

Häktet erbjuder inga behandlingsprogram. Möjligheten till cellarbete drogs in våren 2012 av besparingsskäl. Två intagna är sysselsatta med tvätt- och diskupdrag.

Intagna städar själva sina bostadsrum. Det finns ett bibliotek som sköts av en bibliotekarie som också tar upp bokbeställningar från intagna. I ett anslutande rum finns ett gemensamhetsutrymme för intagna som får vistas i gemensamhet. Där kan intagna samlas i mindre grupper för att spela spel eller titta på tv. Det finns ett motionsrum med motionscykel och gåband och i ett annat rum finns ett pingisbord. På torsdagar kan intagna beställa varor från en kiosk.

Vid samtal med intagna framkom synpunkter om att det är svårt att veta hur man ska fördriva tiden. Möjligheten till sysselsättning är minimal och man kommer endast ut på daglig promenad. En intagen uppgav att vid ett tillfälle hade personalen t.ex. sagt nej till att spela pingis, eftersom de inte hade tid. Synpunkter framfördes också om att personalen inte har tid att samtala med de intagna.

Kontakt med omvärlden

Det finns tre besöksrum varav ett är avsett för besökare med barn och utrustat med bland annat leksaker. Obevakade besök tas emot tisdag, torsdag, lördag och söndag. Besökstiden varierar mellan 60 och 90 minuter beroende på tidpunkten för besöket. Bevakade besök sker på onsdagar och pågår i 30 minuter. För att den intagna ska kunna ta emot besök krävs besökstillstånd. I regel fattas beslut efter cirka fem dagar.

Ansökan om telefontillstånd handläggs av nattpersonalen. Enligt häktets rutinblad ”Lokala rutiner vid häktet Karlskrona” bekostas tjänstesamtal av häktet och avser samtal med advokat, polis, åklagare och frivården. Intagna utan restriktioner kan ringa privatsamtal genom korttelefon. Telefonkort kan köpas vardagar mellan kl. 08.00 och 12.00. Telefontillstånd kan erhållas för högst fem telefonnummer.

Hälso- och sjukvård

En sjuksköterska tjänstgör på häktet måndagar, onsdagar och varannan fredag. Vid behov tas en vikarierande sjuksköterska in. Det finns en läkare (somatiker) som besöker häktet två timmar i veckan. Sjuksköterskan träffar alla intagna i nära anslutning till inskrivningen. Intagna får i samband med inskrivningen fylla i en hälsodeklaration. Sjuksköterskan fördelar ordinerade läkemedel i dosetter och det är kriminalvårdarna som delar ut läkemedel till de intagna. Avgiftningsbehandling utförs i häktet efter beslut av läkaren. Sjuksköterskan avgör om den intagna är i behov av att träffa läkaren. Inga väntetider förekommer till sjuksköterskan. Häktet samarbetar med psykiatrin vid S:t Sigfrids sjukhus i Växjö.

En intagen framförde att han i samband med ett tandläkarbesök var belagd med fotboja och midjebälte samt att två vårdare närvarat under behandlingen. Den intagna uppfattade att tandläkaren blev nervös av detta och att han själv inte betraktades som en fullvärdig patient.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelser under inspektionen.

Häktet anförde bland annat följande. Häktet Karlskrona är tillfälligt ett restriktionshäkte men man har även intagna som får vistas i gemensamhet. På grund av den låga beläggningen har man inte haft några problem med att ta emot häktade med restriktioner. Det är dock svårt att leva upp till kravet att intagna ska kunna vistas så mycket som möjligt i gemenskap. Inte särskilt många intagna har restriktioner just nu. Enligt häktet har man inte informerat intagna med restriktioner om möjligheten till samsittning, vilket man nu kommer att göra.

När häktet är fullbelagt kan det vara svårt för personalen att hinna med att ta ut intagna på promenadgården. När beläggningen är lägre klarar man av detta. Många intagna uppskattar att de kan komma ut på promenadgården både för- och eftermiddag. Enligt häktet har det inte tidigare framkommit att intagna önskar mer tid för samtal med personalen.

Intagna med restriktioner kan inte själva vinkla persiennerna i sina bostadsrum eftersom det finns en parkeringsplats utanför och man måste minimera möjligheten till kommunikation. Om det bedöms som lämpligt kan intagna med restriktioner använda promenadgårdarna avsedda för intagna utan restriktioner.

I syfte att hindra suicidförsök får plastpåsar inte finnas i bostadsrummen. Vidare har dörrarna till toaletterna tagit bort. Toaletterna är vinklade så att det inte är möjligt med direktinsyn. Ventilationen på häktet är dålig vilket enligt fastighetsägaren inte går att åtgärda.

Häktesledningen anförde att det inte är bra att det råder brist på sysselsättning för de intagna. Det är svårt för häktet att få uppdrag av företagare för cellarbete. Sysselsättningen måste vara meningsfull men också säker på grund av risk för suicidala handlingar.

Tillsynen av intagna sker nattetid genom luckan på dörren till bostadsrummet. Det är ovanligt att personalen går in i rummet nattetid. Vid läkar- och tandläkarbesök görs alltid en individuell bedömning om den intagna ska vara belagd med fängsel, t.ex. om rymningsrisk föreligger. Om det är möjligt tas fängslet av under läkarundersökningen.

Vid protokollet

Elisabeth Sjöblom

Justeras den 18 november 2013

Gunilla Bergerén

Jag har tagit del av protokollet. Med anledning av vad som framkommer vill jag uttala följande.

Som jag tidigare uttalat är en förutsättning för att en intagen ska kunna hävda sina rättigheter är att han eller hon känner till dem (se uttalande i protokoll från besök i häktet Gävle dnr 3198-2012). Det är självfallet inte acceptabelt att information om samsittning inte ges till intagna med restriktioner. Jag noterar med tillfredsställelse att häktet avser ändra sin rutin. Vidare bör häktet se till att information om lokala rutiner finns att tillgå även på andra språk än svenska.

Häktet Karlskrona är tillfälligt ett restriktionshäkte. Vid tidpunkten för inspektionen fanns fjorton intagna i häktet och beläggningen var således låg. Av de fjorton intagna hade åtta inga restriktioner. Personalstyrkan har enligt vad som framgår inte minskat sedan april 2013. Under rådande förhållanden bör Kriminalvården säkerställa att man i större utsträckning lever upp till det lagstadgade kravet om att ge möjlighet för intagna att dagtid vistas tillsammans med andra intagna i gemenskap. I sammanhanget vill jag erinra om att Europarådets kommitté mot tortyr m.m. (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT) bland annat efter sitt besök i Sverige år 2009 påtalat vikten av att Kriminalvården ökar sina ansträngningar med att erbjuda olika former av meningsfull sysselsättning utanför bostadsrummet (CPT/Inf [2009] 34, tillgänglig att ladda ned på www.cpt.coe.int).

Vad som i övrigt framkommit föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Elisabet Fura

2013-11-19